

УДК 343.161.1

Сучасні теоретичні підходи до визначення об'єкта злочинів проти правосуддя

В. А. Ахмедов,

кандидат юридичних наук, керівник науково-дослідного та
судово-прецедентного відділу
Академії юстиції Міністерства юстиції
Азербайджанської Республіки

Аналізуються сучасні доктринальні підходи до розуміння об'єкта злочинів, зокрема злочинів проти правосуддя. Доводиться необхідність визначення об'єкта злочину з метою науково обґрунтованої класифікації злочинів проти правосуддя. Автор пов'язує існування різних підходів до визначення об'єкта злочинів проти правосуддя. Автор пов'язує існування різних підходів до визначення об'єкта злочинів проти правосуддя з відсутністю єдиного розуміння поняття «правосуддя». Пропонується авторське визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя.

Ключові слова: правосуддя, злочин, об'єкт злочину, процесуальні відносини, суспільні відносини, цінності.

Ахмедов В. А. Современные теоретические подходы к определению объекта преступления против правосудия

Анализируются современные доктринальные подходы к пониманию объекта преступлений, в частности преступлений против правосудия. Доказывается необходимость определения объекта преступления с целью научно обоснованной классификации преступлений против правосудия. Автор связывает существование различных подходов к определению объекта преступлений против правосудия с отсутствием единого понимания понятия «правосудие». Предлагается авторское определение родового объекта преступлений против правосудия.

Ключевые слова: правосудие, преступление, объект преступления, процессуальные отношения, общественные отношения, ценности.

Ahmedov Vusal. Modern theoretical approaches to the definition of the object of crimes against justice

The article analyzes modern doctrinal approaches to the understanding of the object of crimes, in particular crimes against justice. It is necessary to determine the object of the crime, for the purpose of scientifically based classification of crimes against justice. The author connects the existence of different approaches to the definition of the object of crimes against justice, with the lack of a unified understanding of the concept of "justice". Author's definition of the generic object of crimes against justice is proposed.

Keywords: justice, crime, object of crime, procedural relations, social relations, values.

© Ахмедов Вусал Алігісмаг огли – кандидат юридичних наук, керівник науково-дослідного та судово-прецедентного відділу Академії юстиції Міністерства юстиції Азербайджанської Республіки

Визначення об'єкта злочину робить можливим пізнання суті суспільно небезпечного посягання, того, що злочинні посягання розрізняються цінністю суспільних відносин, порушуваних ними. Очевидною є залежність між помилками у встановленні об'єкта злочину і неправильною кваліфікацією вчиненого. Традиційно під об'єктом злочину розуміється кримінально-правова категорія, яка використовується для позначення суспільних інститутів, яким завдано шкоду внаслідок вчинення кримінального протиправного діяння (бездіяльності)¹. В юридичній літературі сформувалися дві основні концепції розуміння об'єкта злочину.

Більшість науковців використовують категорію «суспільні відносини» як базову для визначення дефініції об'єкта злочину, тобто об'єктом злочину завжди є суспільні відносини, які охороняються законом від злочинних посягань².

Натомість інші вчені доводять, що така концепція є недосконалою, такою, що не враховує значення людини у сфері соціального життя. Дедалі частіше висловлюються концепції об'єкта – правового блага, об'єкта – інтересу. Пропонується, зокрема, розуміти під об'єктом злочинів цінності, що охороняються кримінальним законом від суспільно небезпечних посягань і яким у процесі вчинення злочину заподіюється шкода або створюється небезпека заподіяння такої шкоди³. Запропонована концепція «об'єкт злочину – соціальні цінності» обґрунтована відповідністю нормам Конституції України і враховує інтереси категорії «приватного» у сфері соціального життя та містить широкий спектр соціальних цінностей, на які посягають злочинні діяння.

Не вдаючись у дискусію, відзначимо, що ми вважаємо об'єктом злочину порядок відносин між людьми, які виникають з приводу особистих, суспільних чи державних цінностей, інтересів і благ та охорона яких є завданням реалізації кримінального закону з метою запобігання завданню їм суспільно небезпечної шкоди від протиправних посягань.

¹ Кримінальний кодекс України :науково-практичний коментар / за заг. ред.. В.Т. Маляренка та В.В. Сташиса. Харків: Одиссей, 2004. С.7.

² Преступления против правосудия / Горелик А.С., Лобанова Л.В.; Ассоциация Юридический центр. Санкт-Петербург: Юрид. Центр Пресс, 2005. С. 25; Коржанський М.Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій / за ред. М. Й. Коржанського. Київ: Атіка, 2001. С.147.

³ Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: навч. посіб. / В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський. Київ: Істина, 2005. С. 17; Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: підруч. Київ: А.С.К., 2001. С. 97-100

Наголосимо також на важливому практичному значенні встановлення об'єкта злочину, адже саме це дозволяє правильно застосовувати кримінальний закон, кваліфікувати вчинене особою діяння та відмежовувати його від інших суміжних суспільно небезпечних діянь. Саме об'єкт злочину покладено в основу криміналізації і декриміналізації суспільно небезпечних діянь. Визначення їх тяжкості впливає на формування санкцій статей Особливої частини Кримінального кодексу та на міру покарання, яка призначається судом.

Найчастіше в літературі наводиться «вертикальна» класифікація об'єктів злочину, за якою розрізняють загальний, родовий (іноді його називають груповим або спеціальним) та безпосередній об'єкти. Додатково виділяють видовий об'єкт.

Визначення змісту об'єкта злочинів проти правосуддя безпосередньо залежить від розуміння самого поняття «правосуддя». Характеризуючи об'єкт злочинів проти правосуддя, науковці звертають увагу на його при цьому не досліджують внутрішні зв'язки між ними, який саме і визначає сутність і правову природу правосуддя. Складно визначити об'єктом злочинів проти правосуддя лише інтереси правосуддя або діяльність судових та інших правоохоронних органів у сфері реалізації завдань та цілей правосуддя, або суспільні відносини, які є структурним елементом системи цінностей, спрямованих на забезпечення нормального функціонування охоронної, правозастосовної, процесуальної функцій судових органів тощо.

Є.А. Смирнов переконаний, що об'єктом аналізованих злочинів є закріплений у законодавстві порядок правосуддя. При цьому правосуддя розглядається дослідником у вузькому значенні – як діяльність суду з розгляду кримінальних і цивільних справ і в широкому значенні – як встановлений законодавством порядок кримінального і цивільного процесу, а також порядок відбування покарань⁴.

Російський учений С. А. Денисов стверджує, що не можна вважати об'єктом злочинів проти правосуддя владні відносини між державою і фізичними та юридичними особами з приводу охорони прав та інтересів держави і громадян шляхом вирішення цивільних, адміністративних та кримінальних справ у рамках процесуальної діяльності. За своїм характером відносини у сфері здійснення правосуддя, безперечно, є управлінськими, позаяк головним їх учасником є державний орган

⁴ Смирнов Е.А. Преступления против социалистического правосудия. Москва: РИО, 1959. С. 5

– суд. Проте дані правовідносини також можна охарактеризувати як політико-правові, у зв'язку з намаганнями різноманітних суспільних та політичних угруповань реалізувати власні інтереси та цілі. Більше того, кримінально-правовий захист владних відносин між державою в особі її уповноважених органів та фізичними та/або юридичними особами свідчить про певні тоталітарні характеристики держави, де таким чином здійснюється захист⁵.

Слушною видається позиція Н.А. Носкової, яка вважає, що правильне вирішення кримінальної справи судом, винесення законного й обґрунтованого вироку неможливе без попередньої роботи органів дізнання і слідства, до завдань яких належать виявлення злочинів, порушення і розслідування кримінальних справ, збирання і перевірка доказів. Тому посягання на діяльність органів дізнання, слідства і прокуратури дослідниця вважає посяганнями і на інтереси правосуддя⁶.

Ш.С. Рашковська, виходячи з концепції двох значень правосуддя, вважала родовим об'єктом злочинів проти правосуддя «суворо регламентований нормами кримінально-процесуального, цивільно-процесуального та виправно-трудоного права специфічний вид діяльності суду та органів, які йому сприяють, як частини державного апарату, тобто інтереси правосуддя»⁷.

А.В. Воронцов стверджує, що родовим об'єктом аналізованих злочинів є саме діяльність щодо здійснення правосуддя уповноваженими на те органами. При цьому на виконання завдань правосуддя спрямована не лише діяльність суду. Цілі й завдання правосуддя реалізуються також тоді, коли службові особи органів досудового розслідування відповідно до закону виконують власні повноваження, не порушують обов'язки вчиненням таких злочинів. Кожен із цих злочинів має наслідком порушення відповідного інтересу (прагнення, цілі) правосуддя, перешкоджає протидії злочинам і реалізації кримінально-правової державної політики. Це стосується і тих злочинів, які вчиняються в ході виконання покарань⁸.

Заслуговує на увагу думка О.І. Заліска, що визначає об'єктом злочинів проти правосуддя врегульовані нормами кримінального

⁵ Денисов С.А. Актуальные проблемы уголовной ответственности за преступления против правосудия: дисс. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Санкт-Петербург, 2002. С. 70.

⁶ Носкова Н.А. Ответственность граждан за преступления против правосудия. Москва: Общество «Знание», 1975. С.6.

⁷ Рашковская Ш.С. Преступления против правосудия. Москва, 1978. С. 6.

⁸ Воронцов А.В. Родовий об'єкт злочинів проти правосуддя: шляхи удосконалення // Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 2. С.42.

права та охоронювані кримінальним законом суспільні відносини у сфері розслідування злочинів, розгляду і вирішення цивільних, адміністративних та кримінальних справ і виконання покарання, що виникають на підставі та у зв'язку з вчиненням суспільно небезпечних діянь у даній сфері і яким внаслідок злочинних посягань завдається шкода або створюється загроза її заподіяння⁹.

Прихильники широкого підходу до визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя розуміють під ним суспільні відносини, які забезпечують необхідні умови для нормальної діяльності суду і органів та осіб, що йому сприяють, які допомагають здійсненню правосуддя, що включає сам порядок його здійснення на стадіях проведення досудового і судового кримінального провадження, винесення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення та подальше його виконання¹⁰. Зауважимо, що ця думка цілком слушна для цивільного та адміністративного судочинства.

Визначаючи видовий об'єкт злочинів проти правосуддя, О.В. Федоров звертає увагу на те, що відповідна глава Особливої частини кримінального закону РФ охоплює дві групи норм, що забезпечують охорону суспільних відносин у сфері діяльності суду, з реалізації судової влади та правоохоронних органів, які сприяють суду в здійсненні правосуддя. Дефініція повинна відображати сутність правосуддя як основного елемента визначення. Злочини проти правосуддя віднесені до числа посягань проти державної влади. Тому видовим об'єктом аналізованих злочинів учений визнає суспільні відносини щодо діяльності суду, регламентованої відповідними нормативно-правовими актами, що полягає у розгляді та вирішенні по суті підвідомчих суду справ шляхом конституційного, цивільного, арбітражного, адміністративного і кримінального судочинства, а також суспільні відносини із здійснення діяльності правоохоронних органів, спрямованої на реалізацію цілей і завдань правосуддя шляхом створення необхідних умов для реалізації судом його повноважень із здійснення правосуддя і забезпечення виконання судових рішень. У цьому випадку безпосереднім об'єктом окремих груп злочинів виступатимуть суспільні відносини: а) з відправлення судом правосуддя; б) щодо діяльності правоохоронних органів, спрямованої на створення необхідних умов для реалізації судом

⁹ *Заліско О.І.* Правосуддя в Україні як об'єкт кримінально-правової охорони: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. С.105.

¹⁰ *Кваша О.О.* Проблеми кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень / за заг. ред. А.А. Музики. Київ: КЮІ КНУВС, 2005. С. 228.

його повноважень із здійснення правосуддя; в) із здійснення діяльності по виконанню вироку, рішення або іншого судового акту¹¹.

Водночас деякі вчені обґрунтовують значно вужчий підхід до розуміння об'єкта злочинів проти правосуддя, маючи на увазі відправлення правосуддя саме судом. Наприклад, Т.М. Добровольська стверджує, що об'єктом злочинів проти правосуддя є посягання на правильне відправлення правосуддя судом¹². Конкретизуючи цю тезу, деякі вчені стверджують, що родовим об'єктом злочинів проти правосуддя виступають суспільні відносини між Конституційним Судом України, судами загальної юрисдикції та учасниками процесу при розгляді й вирішенні конституційних, цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення¹³.

Ми схиляємося до широкого розуміння поняття правосуддя – як такого, що охоплює діяльність суду зі здійснення правосуддя, а також органів та осіб, які сприяють йому в цьому. Тому пропонуємо під родовим об'єктом злочинів проти правосуддя розуміти порядок суспільних відносин, які забезпечують виконання завдань і досягнення цілей правосуддя, зокрема ухвалення законного й справедливого рішення і його виконання, шляхом реалізації процесуальних і позапроцесуальних функцій органами судової влади, а також органами і особами, діяльність яких сприяє здійсненню правосуддю.

Ahmedov Vusal. Modern theoretical approaches to the definition of the object of crimes against justice

In the article the author highlights various approaches to the definition of the object of crimes against justice. Specifies that traditionally the common object is called all social relations, which are put under the protection of criminal legislation. However, this does not mean that criminal law protects all social relations without exception. The rules of criminal law are aimed at protecting only those social relations, causing damage that can seriously harm the interests of society as a whole. Consequently, the object of the crime is not all and not any social relations, but only those that are protected by criminal law. In the case of amendments to the law (criminalization, decriminalization), this object changes in its scope - it becomes narrower or, conversely, wider.

The author stresses that the generic (group) object is often understood as an object that covers a certain circle of identical or homogeneous social, political and economic essence of social relations, which is why they are guarded by a single complex of interrelated criminal-law norms.

¹¹ Федоров А.В. Понятие и классификация преступлений против правосудия: дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00.08. Ульяновск, 2004. С. 40.

¹² Добровольская Т.Н. Понятие советского социалистического правосудия // Ученые записки ВЮИОН. Вып. 16 / Редкол.: С.Н. Братусь, И.Д. Перлов, В.И. Попова, О.Н. Садиков, А.И. Ставцева. Москва, 1963. С.18

¹³ Головчук В.А. Правовий аналіз родового об'єкта злочинів проти правосуддя // Держава і право: Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. 2015. Вип. 67. С. 362.

The article substantiates the importance of studying the object of crimes against justice, for their scientific systematization, classification, and also the proper qualification of crimes. Most researchers directly relate the definition of the generic object of crime with the content structure of the Special Part of the Criminal Code. At the same time, they indicate that the generic object of the crime enables to classify all crimes and criminal-law norms that establish the responsibility for their commission.

Undoubtedly, for the correct socio-political assessment of crime and its legal qualification, it is of special importance to establish the direct object of a crime that is inherent in each of the crimes, united by a generic generic object. Under the direct object of a criminal offense, most often understood concrete social relations, which are set by the legislator under the protection of a certain criminal law and which is harmed by a crime that falls under the signs of this composition.

To date, there is no single scientific approach to the definition of the object of crimes against justice. This is due to differences in the concept of the concept of "justice". Some scientists approach the understanding of justice, as solely procedurally regulated by the court for the consideration of civil, criminal, administrative cases, resulting from the decision on the merits of the dispute. Such a position is substantiated, in particular, by the norms of the Constitution of Ukraine, according to which the courts administer exclusively courts of justice. Therefore, the generic object of crimes against justice is proposed to determine only the relationship with the implementation of justice by the court.

However, more and more scholars are persuaded that such an approach restricts the notion of justice as an object of criminal law protection, does not correspond to its purpose, content and objectives. After all, the rules of criminal law protect not only procedural relations that arise during the trial, but also those relations that occur long before the transfer of the case to court, as well as relations that continue after the adoption of the court decision. Such relationships are, for example, relations with an investigator on the objective and impartial investigation of a criminal case, relations to ensure the receipt of reliable and proper evidence in a case, the relationship to ensure the right of a person to be protected during pre-trial investigation, the relation to enforcement of a judgment and the execution of a sentence etc.

Proponents of such an approach to the criminal law protection of crimes against justice are included along with social relations that arise in the process of administering justice, such social relations that arise and are implemented in the course of the activities of other bodies and individuals, are directed at solving the problems that stand before the judiciary.

Under the administration, the author understands both the procedural activity of the court for the consideration and resolution of cases, as well as the activities of bodies and persons designated by the law, which assist him in this. Such an understanding of justice formed the basis of the author's definition of the generic object of crimes against justice as a further criterion for their scientific classification.

Keywords: justice, crime, object of crime, procedural relations, social relations, values.